

TECHNIKY TVAROVANÍ

VYLEPŠENÍ VZHLEDU KOŘENOVÝCH NÁBĚHŮ A PLOCHÝ KOŘENOVÝ BAL U LISTNÁČŮ

Dr. Walter Mullhaupt

Cena bonsají stoupá v Japonsku přímo úměrně s jakostí kořenových náběhů ve spodní části kmene. Ve skutečnosti člověk v japonských publikacích a na výstavách nevidí téměř žádné kvalitní nebo vynikající bonsaje, které by nevykazovaly velmi dobré kořenové náběhy, harmonickou spodní část kmene a extrémně plochý kořenový bal. Spojení stromu s půdou tvořené kořenovými náběhy přitom v žádném případě nemá pouze estetický význam. Sline, symbolické spojení mezi nebem a zemí je spíše mystický výraz životní síly a houževnatosti (srovnej foto č. 1).

Foto: 1

V evropských publikacích, uměleckých zobrazeních a seminářích se významu dobrých kořenových náběhů a harmonické spodní části kmene (nebari) věnuje daleko méně pozornosti.

Špatné kořenové náběhy jsou většinou považovány za dané a neměnné a tak se velké kořenové baly sází bez úprav do nadměrně velkých misek. Ošetření kořenových náběhů a kořenového balu naráží kromě jiného právě u začínajících pěstitelů na velký strach. Cílem tohoto příspěvku je proto snaha pomoci tento strach překonat a posílit pochopení významu kořenových náběhů. Výklad je omezen pouze na listnaté stro-

my, pro jehličnany mohou být techniky analogicky převzaty. Růst kořenů u jehličnanů je totiž mnohem pomalejší a půda kořenového balu obsahuje mykorrhizu, která nesmí být úplně odstraněna.

Cesta za bonsají s dobrým nebari začíná při vykopávání rostliny (jamadori) nebo při nákupu bonsaje či rostliny ve školce. Kompromisy, na které člověk přistoupí, by se měly posuzovat zvláště ve vztahu ke kořenovým náběhům. Ve vrchní části stromu může být trpělivostí a správnými pěstitelskými technikami dosaženo téměř všeho, ne však u nebari. V Evropě jsou často tvarovány stromy, a to i při demonstracích, které by se ve vzta-

hu ke kořenovým náběhům a dolní části kmene měly raději ponechat stranou. Zcela beznadějným kandidátům nemohou pomoci ani níže popsané techniky. Mnohé práci a námaze i nesplněným nadějím se můžeme vyhnout díky zdravě kritickému pohledu již při získávání jamadori nebo školkových rostlin nebo tzv. „mladých bonsají“. U hotových bonsají se dobré kořenové náběhy samozřejmě odrážejí v ceně. To, že mohou být nalezeny školkové rostliny s dobrými kořenovými náběhy ukazuje jablonoň odrůdy „Everest“ zobrazená na fotografii 2.

Špatné kořenové náběhy a kořenový bal, které je možné vylepšit.

Foto: 2

Následně se pokusím znázornit typy nedostatků u kořenových náběhů a kořenového balu a dále vyložit techniky k jejich vylepšení. Znázorněný nedostatek bude ukazován z čelního pohledu. O metodách k zakrytí nedostatků kořenového náběhu jako kamenech, navršení půdy a drobných doplňkových rostlinách zde pojednáno nebude.

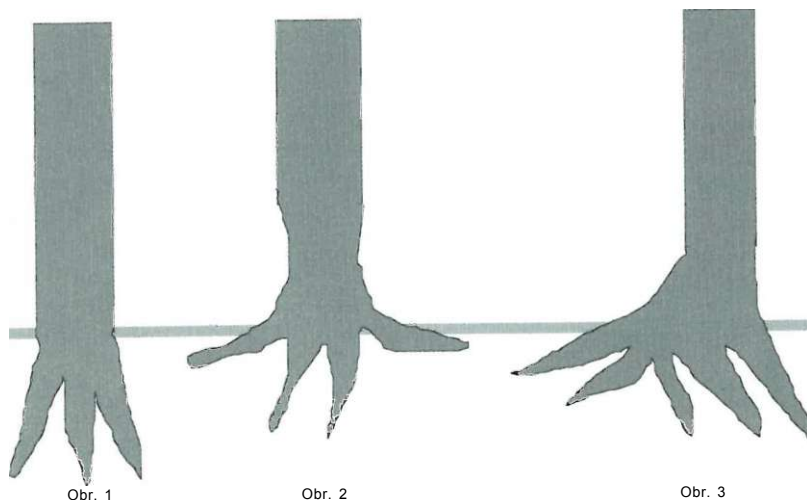
Obr. 1 ukazuje nejhorší případ. Na povrchu není patrný žádný kořenový náběh. Veškeré kořeny směřují dolů. Bal je silný.

Obr. 2 ukazuje nedostatek, se kterým se bohužel často setkáváme. Kořenové náběhy jsou sice v pořádku, ale nejspodnější část kmene je zaškrncena nebo probíhá konkávně.

Obr. 1 a 2 jsou typy bonsají, které by pěstitel neměl - s ohledem na kořenové náběhy - raději kupovat.

Obr. 3 ukazuje jednostranné kořenové náběhy. Kořeny na pravé straně vedou dolů (srovnej také foto 3).

Obr. 4 ukazuje nehezké vrchní kořeny, které vyrůstají příliš vysoko na kmeni. Tento nedostatek může samozřejmě existovat pouze na jedné straně.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Foto: 3

doba nastává ve chvíli, kdy začínají rašit pupeny, avšak listy ještě nevyrašily. Přesná doba

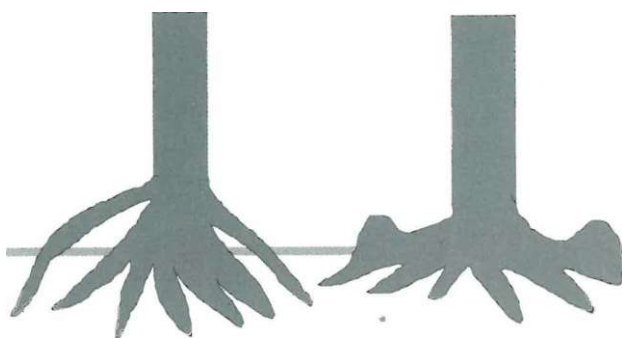

Foto: 4

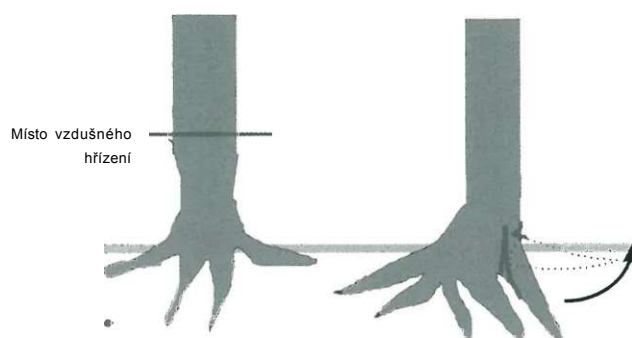
Obr. 5 ukazuje vcelku dobré kořenové náběhy. Kořeny samotné však neběží na povrchu příliš hezky (srovnej také foto 4).

Základní rady

Práce s kořenovými náběhy a kořenovým balem by měly být prováděny pouze v období časného jara. Tyto úpravy, při kterých nařezáváme kmen, vyžadují poté aktivní růst kořenů. Ten už na podzim neprobíhá a riziko by proto bylo příliš velké. Dobu prací určuje sám strom. Tato

Obr.

Obr. 6

Obr. 7

závisí na způsobu přezimování, stejně jako na druhu rostliny. *Acer buergerianum* a *acer palmatum* vyhání prýty za určitých okolností již na konci února. Na druhé straně duby a buky asi v polovině až koncem března (vztaženo na „mírnější“ švýcarské klima - pczn. překladatele).

Ve výčtu nářadí by vedle bonsajových nůžek a kleští, drátu a japonských hůlek na jídlo (používaných na zapracování substrátu mezi kořeny - pozn. překladatele) měla být k dispozici také ostrá pilka, elektrická pila nebo oddělovací kotouč, které jsou vhodné pro práci s bonsaji. Všechny práce začínají tím, že se strom vyjme z květináče resp. z misky a veškerá půda se vypláchne silným proudem vody. Pokud je bal silně prokořeněný, což se asi vyskytne u školkových rostlin, uvolní se při vyplachování dodatečně vidlicí na rozplétání kořenů. Teprve na „nahém“ kořenovém balu můžeme správně posoudit průběh kořenů a určit postup opatření na jeho vylepšení. Oproti jehličnanům úplné vymytí půdy listnáčům vůbec neškodí a je v Japonsku běžnou praxí. Vedle toho nabízí tu výhodu, že člověk může pracovat s kořeny mnohem „čistěji“. Práce na kořenech nesmí být prováděny na slunci. Kořeny se musí až do opětovného zasazení udržet vlhké a všechna místa řezu by měla být

ošetřena vhodnou pastou na rány.

Metody vylepšení chyb

Pokud je chyba znázorněná na obr. 2 výrazná (srovnej foto 5), potom pomůže pouze vzdušné hřížení na místě nad nepřirozeným zúžením kmene (srovnej obr. 6). Pro tento zásah upřednostňuji techniku popsanou v časopisu *BONSAI ART*, červenec/srpen 1989, str. 32-46. Ve stavu klidové fáze růstu (únor) se provede hluboký zářez, který se dodatečně zaškrtí silným drátem. Místo zářezu se ošetří kořenovým stimulem, ovine drátěnou mřížkou (propustnou pro světlo) a naplní poměrně jemným substrátem (srovnej foto 6). U rychle rostoucích druhů se oddělení rostliny s nově vytvořeným kořenovým balem může provést již následující oodzim (viz foto 7).

Chyba znázorněná na obr. 3 se koriguje tak, jak je znázorněno na obr. 7 (srovnej také foto 8 a 9). Zdola se vyřízne klín. Shora se podle tloušťky kořene vyřízne malý proti klín tak, aby se kořen se spodní částí kmene nechal ohnout nahoru. Přitom je třeba postupovat co nejopatrněji, aby nedošlo k odtržení nebo zlomení dané části rostliny. Fixování je popsáno dále. Výsledek úprav je vidět na fotografii 10.

foto 5

Foto 6

Foto 7

Chyba znázorněná na obr. 4 se napraví odstraněním kořenů vyrůstajících příliš vysoko na kmeni (srovnej obr. 8). Přitom je třeba porovnat množství kořenů, které odřezáváme, s jejich celkovým objemem, aby zůstal zachován dostatek kořenové hmoty. Všeobecně je u školkových rostlin a jamadori často vidět, že dole pod nejvýše vyrůstajícími a špatně vypadajícími kořeny jsou k dispozici kořeny vyrůstající správně. To se ale většinou zjistí až po úplném „vyprání“ půdy. V takových případech je třeba vrchní kořeny odstranit konkávními kleštěmi. Chyba nakreslená na obr. 5 se napraví odstraněním oškli-

vých kořenových záhybů kleštěmi.

Přitom je třeba dbát na to, aby se kořeny nedopatřením zcela nepřerušily. Toto nebezpečí hrozí především tehdy, když se před úpravami nevypere půda kořenového balu. Korekce provedené na povrchu kořenů se po ošetření pastou na rány dobře hojí. Než jizvy zmizí (srovnej foto 11), může to trvat až 3 roky.

Odstranit chybu znázorněnou na obr. 1 je velmi těžké.

V případě, že zcela chybí kořenový náběh, existuje vedle úplného vzdušného hřížení (což

Foto 8

považují za lepší) pouze možnost povzbudit strom odstraněním kůry a kambia k nové (podzemní) tvorbě kořenů. Pokud má ale tvorba nových kořenů probíhat výrazně, musí být celá kořenová soustava silně zredukována. Neměli bychom ale příliš očekávat. Slibných výsledků se dá dosáhnout, pokud se „problémový případ“ zasadí do zahrady a „zapomene“. Strom bude těžit z intenzivnější tvorby kořenů ve volné půdě. Lepší možnost spočívá v přiroubování malých stromčků stejného druhu, jak ukazuje obr. 11. Roubování musí být provedeno naprosto přesně tak, aby obě části ležely bez mezery

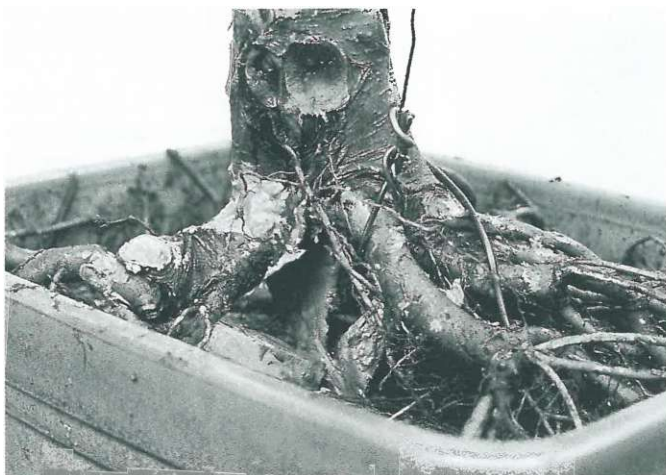
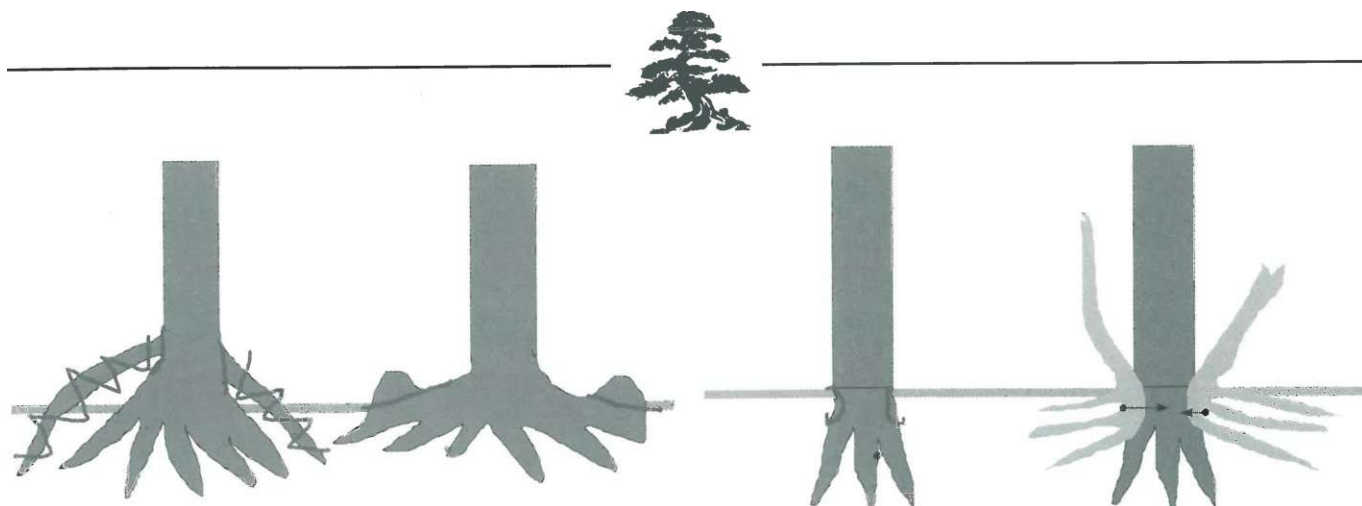

Foto 9

Foto 10

Obr. 8

Obr. 9

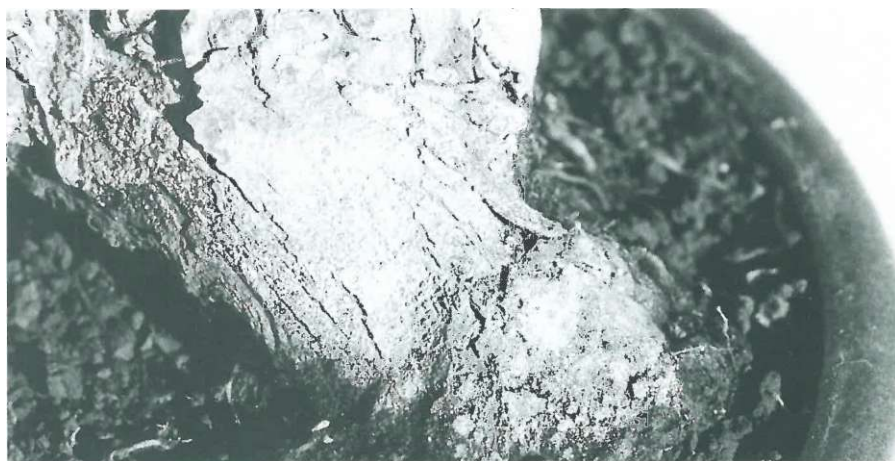
- dřevo na dřevo (bez kůry a kambia). Upevnění se provádí hřebíkem nebo lýkem (Raffia). Vrchní část naroubovaného malého stromčku se odstraní asi po jednom roce, když je místo roubování srostlé.

Redukce kořenového balu

Bal listnatého stromu s výraznými kořenovými náběhy se v Japonsku udržuje ve většině případů plochý a v mělkých miskách. U jamadori a školkových rostlin nebo u zakoupených bonsajů může být tohoto cíle dosaženo ve dvou nebo třech krocích (obr. 14). Na vymytém kořenovém baiu je třeba posoudit, které kořeny směřují dolů a které mají být tudíž odstraněny.

Nejprve odstraníme silné kulové kořeny a jemné zachováme. U zcela kompaktně prorostlé kořenové soustavy se ba! pilkou prořízne jako kousek dortu. Redukce může v první fázi obsáhnout až tři čtvrtiny původního objemu. Rozhodující je, aby strom po zásahu disponoval dostatkem jemných kořenů.

U listnáčů je obdivuhodné to, jak bez problémů snášejí drastickou redukci kořenového balu (pouze na jaře!). Šikmo dolů směřující kořeny, které jsou nutné pro náběhy, „zohébníme“ pomocí konkávních zářezů. U silných kořenů musíme eventuálně vyříznout protizářez (obr. 12).

I-oto 11

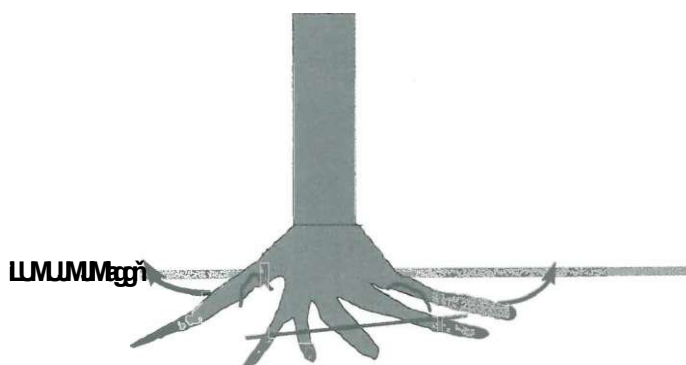
Druhou redukci pak uskutečníme příští jaro.

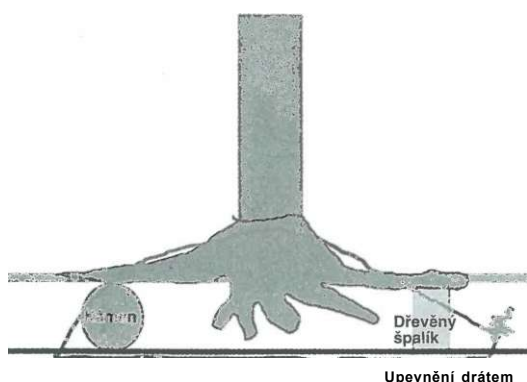
Fotografie 12 ukazuje buk z okrasné školky před druhou redukcí a před ohnutím horních kořenů. Při redukci kořenového balu mohou v blízkosti kmene částečně vzniknout řezná místa o ploše několika cm², která ošetříme pastou na rány.

Upevnění upraveného stromu v misce

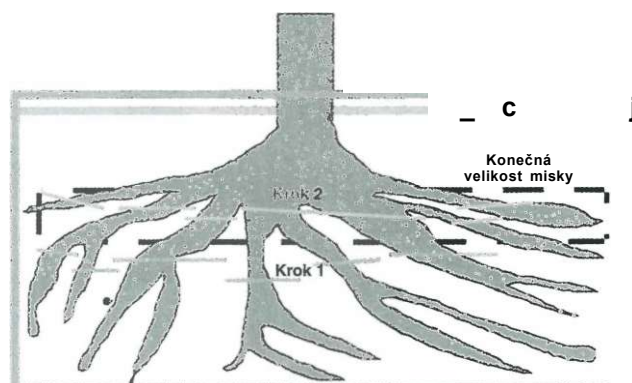
Strom upravený výše uvedenými metodami se musí v misce upevnit. To platí především tehdy, když se kořeny z důvodu odstranění chyb ohýbají vzhůru a redukuje se kořenový bal (obr. 12). Přitom je třeba umístit strom do misky bez půdy.

Jinak obvyklou spodní vrstvu substrátu do misky nedávám, protože bez půdy mohou strom lépe upevnit (listnáče toto snášejí bez problémů). Upravené kořeny

Obr. 13

Obr. 14

Foto: 12

se přitlačí nahoru pomocí kamennů nebo kousků dřeva. Strom se v misce upevní drátem (obr. 13 a foto 9).

Následně se miska pomalu naplní velmi suchou půdou (lépe se rozhrnuje), přičemž já použiji

vám čistou akadamu. Při této práci, na kterou by si člověk měl ponechat dostatek času, je třeba půdu tyčinkou postupně zapracovat mezi kořeny tak, aby se zcela vyplnily dutiny. Rychlým vodorovným třesením miskou můžeme dodatečně zajistit dob-

ré rozprostření suché půdy. Následně zalijeme rostlinu vodou obohacenou o kořenový stimulant a postavíme ji na několik týdnů do stínu.

U extrémně mělkých misek se často stává, že se strom i při normálním přesazování po nasypání nejspodnější vrstvy dostává v misce příliš vysoko. U již silně prokořenělých baiů může být tento problém vyřešen zasazením rostliny podle principu „omelety“.

Poté co byla určena poloha stromu v misce, se bonsai jednou rukou podrží ve vzduchu. Pomocník nanese shora na obrácený bai navlhčenou akadamu (suchá nedrží) tak, že je bal pokryt její tenkou vrstvou. Poté se obráceně přiloží miska a vše se otočí, přičemž misku musíme samozřejmě držet, aby se zabránilo ztrátám akadamy. Zbývající půda se poté „normálně“ dosype shora (srovnej obr. 15).

Obr. 15